

Grzegorz Kostyra

Stosowanie urządzeń do obezwładniania za pomocą energii elektrycznej jako środka przymusu bezpośredniego przez funkcjonariuszy Służby Więziennej

The use of devices for incapacitating with electricity as a means of direct coercion by the Prison Service officers

W niniejszej publikacji przedstawiono problematykę stosowania środków przymusu bezpośredniego w postaci urządzeń do obezwładniania za pomocą energii elektrycznej. Przedstawiono regulacje prawne dotyczące tego zagadnienia oraz praktyki jego stosowania w Służbie Więziennej. Podczas badań analizowano akty prawne, literaturę naukową, podręczniki użytkownika i przewodniki szkoleniowe. W dalszej części omówiono wyniki badań ilościowych przeprowadzone wśród funkcjonariuszy Służby Więziennej dotyczących ich stanowiska w sprawie urządzeń do obezwładniania za pomocą energii elektrycznej.

Słowa kluczowe: Służba Więzienna, środki przymusu bezpośredniego, paralizator, szkolenie, Taser

This publication presents the issue of the use of direct coercive measures in the form of devices for incapacitating with electricity. The author presented the legal regulations concerning this issue and the practice of its application in the Prison Service. During the research, legal acts, scientific literature, user manuals and training guides were analysed. In the next part, the author presented the results of quantitative research conducted among the Prison Service officers regarding their position on devices for incapacitating with electricity.

Key words: Prison Service, means of direct coercion, stun gun, training, Taser

Wprowadzenie

Niniejsza praca dotyczy wykorzystywania w Służbie Więziennej urzędzeń przeznaczonych do obezwładniania osób za pomocą energii elektrycznej. Problematyka ta jest niezwykle istotna w codziennej pracy funkcjonariuszy, gdyż jak wskazują wyniki badań, podczas służby zdarzają się sytuacje zagrażające życiu i bezpieczeństwu (41% badanych brało udział w interwencji na terenie jednostki organizacyjnej, a 9% w ciągu swojej służby przynajmniej raz było zmuszonych odeprzeć na terenie jednostki organizacyjnej atak na własne życie lub zdrowie¹), podczas których funkcjonariusze muszą użyć siły i odpowiedniego sprzętu, aby ochronić siebie, innych osadzonych oraz/lub osoby trzecie.

Poruszona problematyka jest również niezwykle złożona. Należy bowiem mieć na uwadze fakt, że funkcją systemu penitencjarnego jest odpowiednie wykonanie wyroku sądu – dopilnowanie, aby skazany odbył karę. Jednak należy również pamiętać, że nie każdy skazany jest skłonny do współpracy. Wielu z nich sprzeciwia się zasadom panującym w zakładach karnych i przejawia jawne nieposłuszeństwo wobec funkcjonariuszy lub próbuje wykorzystać każdą możliwość na dokonanie próby ucieczki. Dlatego właśnie zdarzają się sytuacje, w których funkcjonariusze zmuszeni są (przy stosowaniu się do wszelkich norm prawa krajowego i międzynarodowego) do zastosowania tak zwanego środka przymusu bezpośredniego. Polskie prawo wyróżnia kilka takich środków. Niniejsza praca dotyczy jednego, szczególnego – paralizatora elektrycznego.

Prezentowany artykuł jest wynikiem badań regulacji prawnych dotyczących tego narzędzia oraz praktyki jego stosowania. Podczas badań analizowano akty prawne, literaturę naukową, podręczniki użytkowania i przewodniki szkoleniowe, a także dane statystyczne i informacje dostępne na stronach internetowych.

¹ Badania przeprowadzone przez U. Stańkiewicz, G. Kostyra w 2020 roku, wyniki dostępne w publikacji U. Stańkiewicz, G. Kostyra, *Szkolenia funkcjonariuszy Służby Więziennej – wnioski z badań ilościowych*, [w:] T. Kośmider (red.), *Szkolenie funkcjonariuszy Służby Więziennej w zakresie użycia środków przymusu bezpośredniego. Wprowadzenie do problematyki*, WSKIP, Warszawa 2020, s. 29–45.

Celem głównym badań było ukazanie jaki jest stan prawny i faktyczny w praktyce stosowania „paralizatora elektrycznego” jako środka przymusu bezpośredniego przez funkcjonariuszy Służby Więziennej w Polsce.

Celem szczegółowym badań było ukazanie jakie stanowisko w sprawie urządzeń do obezwładniania za pomocą energii elektrycznej mają funkcjonariusze Służby Więziennej.

Środki przymusu bezpośredniego

Kwestię środków przymusu bezpośredniego w polskim prawie reguluje Ustawa z dnia 24 maja 2013 r. o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej². Ustawa ta posiada tekst jednolity i trzy odesłania (ustawa z dnia 21 maja 1999 r. o broni i amunicji³, ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny⁴, ustawa z dnia 26 maja 1982 r. Prawo o adwokaturze⁵). Do ustawy powstały dwa akty wykonawcze: Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 3 czerwca 2013 r. w sprawie celi zabezpieczającej i izby izolacyjnej⁶; Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 3 czerwca 2013 r. w sprawie pokoju izolacyjnego⁷.

W omawianej ustawie wskazano, że uprawnionymi do używania lub wykorzystywania środków przymusu bezpośredniego i broni palnej są m.in. funkcjonariusze Służby Więziennej, a użyć lub wykorzystywać taki środek można w przypadku konieczności podjęcia co najmniej jednego z konkretnie wymienionych działań jak m.in. odparcia bezpośredniego, bezprawnego zamachu na życie, ochrony porządku lub bezpieczeństwa

² Ustawa z dnia 24 maja 2013 r. o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej, Dz.U. 2013 poz. 628. Tekst jednolity opracowano na podstawie: t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 202, 547, 1053, 1088, 1489, 1963. [dostęp: 09.10.2023].

³ Ustawa z dnia 21 maja 1999 r. o broni i amunicji, Dz.U. 1999 nr 53 poz. 549, Tekst jednolity opracowano na podstawie: t.j. Dz. U. z 2022 r. poz. 2516, z 2023 r. poz. 535, 803, 1030, 1532. [dostęp: 06.06.2023].

⁴ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny, Dz.U. 1997 nr 88 poz. 553, Tekst jednolity opracowano na podstawie: t.j. Dz. U. z 2022 r. poz. 1138, 1726, 1855, 2339, 2600, z 2023 r. poz. 289, 403, 818, 852, 1234, 1834, 1860, 1963. [dostęp: 06.06.2023].

⁵ Ustawa z dnia 26 maja 1982 r. Prawo o adwokaturze, Dz.U. 1982 nr 16 poz. 124, Tekst jednolity opracowano na podstawie: t.j. Dz. U. z 2022 r. poz. 1184, 1268, z 2023 r. poz. 1860. [dostęp: 06.06.2023].

⁶ Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 3 czerwca 2013 r. w sprawie celi zabezpieczającej i izby izolacyjnej, Dz.U. 2013 poz. 638. [dostęp: 02.09.2023].

⁷ Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 3 czerwca 2013 r. w sprawie pokoju izolacyjnego, Dz.U. 2013 poz. 641 [dostęp: 02.09.2023].

na obszarach lub w obiektach chronionych, pokonania czynnego oporu, przeciwdziałania czynnościom zmierzającym do autoagresji⁸.

Polskie prawo definiuje także, czym jest taki środek przymusu bezpośredniego. Zgodnie z art. 12. wspomnianej wyżej ustawy, środkami przymusu bezpośredniego są m.in.: siła fizyczna, kajdanki, kaftan bezpieczeństwa, wodne środki obezwładniające, przedmioty przeznaczone do obezwładniania osób za pomocą energii elektrycznej, środki pirotechniczne o właściwościach ogłuszających lub oślniewających⁹.

Niniejsza publikacja dotyczy jednego konkretnego środka przymusu bezpośredniego, tj. przedmiotów przeznaczonych do obezwładniania osób za pomocą energii elektrycznej zwanych potocznie paralizatorami.

Uzbrojenie funkcjonariuszy polskiej Służby Więziennej

Uzbrojenie funkcjonariuszy polskiej Służby Więziennej regulują akty wykonawcze do ustawy o Służbie Więziennej, a szczególnie Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 16 listopada 2010 r. w sprawie uzbrojenia Służby Więziennej oraz rodzajów broni i środków ochrony stosowanych przez jej funkcjonariuszy w czasie pełnienia obowiązków służbowych¹⁰. Minister Sprawiedliwości wydał obwieszczenie z dnia 27 lipca 2021 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości w sprawie uzbrojenia Służby Więziennej oraz rodzajów broni i środków ochrony stosowanych przez jej funkcjonariuszy w czasie pełnienia obowiązków służbowych i jest to najbardziej aktualny akt w powyższej sprawie.

Należy jednak w tym miejscu zwrócić uwagę na fakt, że uzbrojenie zależne jest od stanowiska i zakładu karnego, w którym pełni służbę dany funkcjonariusz. Inne bowiem normy przypisane są do psychologów pracujących w zakładzie otwartym inne natomiast do funkcjonariuszy działu ochrony w zakładzie zamkniętym.

⁸ Art.11, Ustawa z dnia 24 maja 2013 r. o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej, Dz.U. 2013 poz. 628. Tekst jednolity opracowano na podstawie: t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 202, 547, 1053, 1088, 1489, 1963. [dostęp: 02.09.2023].

⁹ Art.12 ustawy z dnia 24 maja 2013 r. o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej, Dz.U. 2013 poz. 628. Tekst jednolity opracowano na podstawie: t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 202, 547, 1053, 1088, 1489, 1963. [dostęp: 02.09.2023].

¹⁰ Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 16 listopada 2010 r. w sprawie uzbrojenia Służby Więziennej oraz rodzajów broni i środków ochrony stosowanych przez jej funkcjonariuszy w czasie pełnienia obowiązków służbowych (Dz.U. 2010 nr 233 poz. 1532 z późn. zm.) [dostęp: 02.09.2023].

Warto również dodać, że obowiązujące akty prawne regulują w sposób ogólny normy uzbrojenia obowiązujące w Służbie Więziennej. Szczegółowe dane ustanawia Dyrektor Generalny Służby Więziennej, a następnie Dyrektor jednostki dostosowuje wytyczne do specyfiki danego zakładu penitencjarnego.

Zgodnie z jednolitym tekstem rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości w sprawie uzbrojenia Służby Więziennej oraz rodzajów broni i środków ochrony stosowanych przez jej funkcjonariuszy w czasie pełnienia obowiązków służbowych¹¹, uzbrojenie Służby Więziennej obejmuje:

- 1) broń palną: karabiny, karabinki, pistolety maszynowe, pistolety i rewolwery, pistolety sygnałowe, strzelby powtarzalne, granatniki;
- 2) amunicję do broni palnej, granaty łzawiące i pociski niepenetracyjne, miotane ręcznie lub z broni palnej;
- 3) urządzenia przeznaczone do miotania środków obezwładniających i pocisków niepenetracyjnych;
- 4) przedmioty przeznaczone do obezwładniania osób za pomocą energii elektrycznej;
- 5) kartridże do przedmiotów, o których mowa w pkt 4.

W czasie pełnienia obowiązków służbowych funkcjonariuszy Służby Więziennej można wyposażyć w środki ochrony, w postaci:

- 1) kajdanek: jednorazowych i szczękowych zakładanych na ręce lub na nogi oraz zespolonych zakładanych na ręce i nogi;
- 2) pasów obezwładniających;
- 3) pałek służbowych: zwykłych, szturmowych, wielofunkcyjnych, teleskopowych, obezwładniających;
- 4) osłon balistycznych: tarcz, kamizelek i hełmów kuloodpornych;
- 5) tarcz, kasków, kamizelek i rękawic ochronnych, nagolenników, naramienników oraz innych ochraniaczy wrażliwych części ciała;
- 6) masek przeciwgazowych oraz odzieży ochronnej przed skażeniami;
- 7) sprzętu optycznego i noktowizyjnego: celowników, lornetek, lunet, peryskopów i noktowizorów;
- 8) ręcznych miotaczy substancji obezwładniających.

¹¹ Obwieszczenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 27 lipca 2021 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości w sprawie uzbrojenia Służby Więziennej oraz rodzajów broni i środków ochrony stosowanych przez jej funkcjonariuszy w czasie pełnienia obowiązków służbowych, Dz.U. 2021 poz. 1450. [dostęp: 02.09.2023].

Grupy Interwencyjne Służby Więziennej

Interesującym przypadkiem w rozważanej problematyce jest stosowanie środków przymusu bezpośredniego, w tym urządzeń do obezwładniania za pomocą energii elektrycznej, przez Grupy Interwencyjne Służby Więziennej (GISW).

Zostały one powołane na podstawie zarządzenia nr 14 z 3 sierpnia 2010 roku Dyrektora Generalnego SW w sprawie zasad organizacji i zakresu działania etatowych Grup Interwencyjnych Służby Więziennej¹². Istotne jest, iż w strukturach 15 Okręgowych Inspektoratów SW (OISW) utworzone zostało po jednej takiej grupie, której etat obejmuje 16 funkcjonariuszy. Obecnie jest 11 Okręgowych Inspektoratów Służby Więziennej natomiast liczba GISW w Polsce nie uległa zmianie. Założeniem takiego stanu rzeczy było to, iż GISW do kwietnia 2013 roku miały osiągnąć pełną gotowość do działania, a także skompletować wyposażenie. Wskazać również należy, że charakteryzowane Grupy Interwencyjne Służby Więziennej kadrowo wchodziły w skład działów ochrony jednej bądź dwóch jednostek organizacyjnych w Okręgu, które wskazane są przez dyrektora¹³.

Szczegółowe zasady organizacji i zakres działania GISW do dnia 11 sierpnia 2020 roku regulowało zarządzenie nr 3/2011 Dyrektora Generalnego SW z 11 stycznia 2011 roku¹⁴ (aktualnie funkcjonuje Zarządzenie nr 58/20 Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z dnia 11 sierpnia 2020 r. w sprawie Grup Interwencyjnych Służby Więziennej). Zgodnie z jego regulacjami etatowa grupa liczyła 16 osób i dzieliła się na dwie sekcje po co najmniej ośmiu funkcjonariuszy, którzy pełnili służbę w systemie jednozmianowym¹⁵.

Zdania, które przydzielono GISW, są bardzo rozbudowane. Działają one nie tylko wewnątrz więzień, ale również na zewnątrz. Zajmują się realizacją zadań wynikających z Ustawy o Służbie Więziennej¹⁶ i Kodeksu

¹² Zarządzenie nr 14 z 3 sierpnia 2010 roku Dyrektora Generalnego SW w sprawie zasad organizacji i zakresu działania etatowych Grup Interwencyjnych Służby Więziennej [dostęp: 02.09.2023].

¹³ <http://www.special-ops.pl/leksykon/id265,grupy-interwencyjne-sluzby-wieziennej>.

¹⁴ Zarządzenie nr 3 z dnia 11 stycznia 2011 roku Dyrektora Generalnego SW w sprawie zasad organizacji i zakresu działania etatowych Grup Interwencyjnych Służby Więziennej.

¹⁵ Ibidem.

¹⁶ Ustawa z dnia 9 kwietnia 2010 r. o Służbie Więziennej Dz. U. 2010 Nr 79 poz. 523, tekst jednolity Opracowano na podstawie: t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 1683, 1860 [dostęp: 25.09.2023].

Karnego Wykonawczego¹⁷. Ponadto przeznaczone one są do podejmowania działań w sytuacjach szczególnego zagrożenia, poczynając od wystąpień zbiorowych, poprzez interwencje w przypadku zaatakowania funkcjonariuszy przez osadzonych, aż po działania związane z pożarem, katastrofą bądź klęską żywiołową, która wystąpiła na terenie jednostek organizacyjnych SW¹⁸.

Elitarność GISW to efekt nie tylko ich przeznaczenia, ale również odmiennego umundurowania, uzbrojenia oraz w znacznej mierze szerszego zakresu szkolenia i starannego systemu naboru, który dopuszcza do służby tylko wyselekcjonowanych funkcjonariuszy o właściwych predyspozycjach psychofizycznych. To profesja wyłącznie dla pasjonatów. Szczególnie niebezpieczna służba i wyężone treningi nie są nagradzane żadnymi dodatkami. Za nabór, szkolenie i weryfikację kandydatów odpowiada wyznaczony przez dyrektora okręgowego specjalista w Okręgowym Inspektoracie Służby Więziennej¹⁹.

W początkowym okresie funkcjonowania minimalne normy uzbrojenia funkcjonariusza wchodzącego w skład GISW regulowało wspomniane Zarządzenie 3/2011 Dyrektora Generalnego SW. Normy zaprezentowane zostały w poniższej tabeli.

Tabela 1. Normy uzbrojenia funkcjonariusza wchodzącego w skład GISW w 2011 roku

L.p.	Rodzaj uzbrojenia	Liczba
1	Broń palna krótka	dla każdego funkcjonariusza – 1 szt.
2	Karabinek lub pistolet maszynowy z celownikiem optycznym i oświetleniem taktycznym	4 szt. na grupę
3	Strzelba powtarzalna kal. 12 z oświetleniem taktycznym	4 szt. na grupę
4	Amunicja do poszczególnych rodzajów broni	wg normy należności

¹⁷ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny wykonawczy. Tekst jednolity Opracowano na podstawie: t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 127, z 2022 r. poz. 2600, z 2023 r. poz. 818, 1606, 1860 [dostęp: 25.09.2023].

¹⁸ L. Kołtun, *Przygotowanie Grup Interwencyjnych Służby Więziennej do wsparcia systemu bezpieczeństwa narodowego* [w:] M. Ilnicki, J. Kufel (red.), *Edukacja dla bezpieczeństwa. Strategia Bezpieczeństwa Narodowego – realizacja podstawowych celów*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Bezpieczeństwa, Poznań 2015, s. 305

¹⁹ Zarządzenie nr 3 z dnia 11 stycznia 2011 roku Dyrektora Generalnego SW w sprawie zasad organizacji i zakresu działania etatowych Grup Interwencyjnych Służby Więziennej, Zarządzenie nr 58/20 Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z dnia 11 sierpnia 2020 r. w sprawie Grup Interwencyjnych Służby Więziennej.

L.p.	Rodzaj uzbrojenia	Liczba
5	Granaty hukowo – błyskowe	10 szt. na grupę
6	Granaty dymne	10 szt. na grupę
7	Granaty łzawiące	10 szt. na grupę
8	Petardy	10 szt. na grupę
9	Paralizatory	2 szt. na grupę
10	Siatka obezwładniająca wraz z urządzeniem miotającym	1 komplet na grupę

Źródło: Zarządzenie nr 3 z dnia 11 stycznia 2011 roku Dyrektora Generalnego SW w sprawie zasad organizacji i zakresu działania etatowych Grup Interwencyjnych Służby Więziennej.

Lata funkcjonowania GISW oraz analiza działania tych grup wywołała potrzebę aktualizacji rozwiązań prawnych. Najnowsze zarządzenie nr 58/2020²⁰ wprowadziło inne normy dotyczące uzbrojenia. Wskazane one zostały w tabeli 2.

Tabela 2. Minimalne normy uzbrojenia dla GISW lub funkcjonariusza wchodzącego w skład GISW w 2011 roku

L.p.	Normy uzbrojenia	j.m.	Liczba/ uwagi
1	Broń palna krótka	szt.	1 na f-sza
2	Karabinek	szt.	8 na GISW
3	Pistolet maszynowy	szt.	8 na GISW
4	Strzelba powtarzalna	szt.	4 na GISW
5	Strzelba powtarzalna z chwytem pistoletowym	szt.	4 na GISW
6	Wyrzutnik pocisków obezwładniających	szt.	4 na GISW
7	Amunicja do poszczególnych rodzajów broni	szt.	wg. norm należności

Źródło: Załącznik nr 6. Zarządzenie nr 58/20 Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z dnia 11 sierpnia 2020 r. w sprawie Grup Interwencyjnych Służby Więziennej.

Aktualnie, na podstawie przepisów wprowadzonych w związku z pandemią SARS-CoV-2, na wyposażeniu Służby Więziennej znajdują się

²⁰ Zarządzenie nr 58/20 Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z dnia 11 sierpnia 2020 r. w sprawie Grup Interwencyjnych Służby Więziennej.

również urządzenia przeznaczone do obezwładniania osób za pomocą energii elektrycznej²¹.

Historia tego środka przymusu bezpośredniego w Służbie Więziennej rozpoczyna się od momentu wejścia w życie ustawy o Służbie Więziennej z dnia 9 kwietnia 2010 r., gdzie w art. 19 funkcjonariusze tej formacji otrzymują uprawnienie do stosowania wobec osób środków do obezwładniania za pomocą ładunku elektrycznego. Na wyposażeniu pojawił się wówczas paralizator elektryczny Taser X26. Z dniem wejścia w życie ustawy o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej uprawnienia te zostały odebrane. Ponowną możliwość stosowania przez funkcjonariuszy SW tego środka przymusu bezpośredniego wprowadza art. 39 ustawy z dnia 31 marca 2020 r. o zmianie ustawy o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2020 r., poz. 568), który znowelizował art. 19 ust. 1 ustawy z dnia 9 kwietnia 2010 r. o Służbie Więziennej, przyznając tej formacji prawo do stosowania środków przymusu bezpośredniego o nazwie przedmiotów przeznaczonych do obezwładniania osób za pomocą energii elektrycznej. Ustawodawca uzasadnia wprowadzenie dodatkowego środka przymusu bezpośredniego do katalogu Służby Więziennej tym, iż może mieć szczególne znaczenie w kontekście zagrożenia epidemicznego związanego z COVID-19, np. w przypadku konieczności wykonania zadań służbowych w zmniejszonej obsadzie kadrowej. Mimo to zmiana wprowadzająca nowy środek ma charakter stały²².

Obecnie na wyposażeniu Służby Więziennej w posiadaniu urządzeń do obezwładniania za pomocą energii elektrycznej w postaci paralizatorów elektrycznych Taser X2 jest wyłącznie Grupa Interwencyjna Służby Więziennej.

²¹ Ustawa z dnia 31 marca 2020 r. o zmianie ustawy o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych oraz niektórych innych ustaw Dz.U. 2020 poz. 568 [dostęp: 20.08.2023].

²² R. Nowacki, Kompetencje Służby Więziennej w zakresie użycia środków przymusu bezpośredniego [w:] T. Kośmider (red.), *Środki przymusu bezpośredniego. Zakres i sposoby użycia na przykładzie wybranych podmiotów bezpieczeństwa*, IWS Warszawa 2020, s. 73

Praktyka stosowania paralizatora elektrycznego jako środka przymusu bezpośredniego

Przedmiotów przeznaczonych do obezwładniania osób za pomocą energii elektrycznej można użyć lub wykorzystać je w celu:

- odparcia bezpośredniego, bezprawnego zamachu na życie, zdrowie lub wolność funkcjonariusza lub innej osoby;
- przeciwdziałania czynnościom zmierzającym bezpośrednio do zamachu na życie, zdrowie lub wolność funkcjonariusza lub innej osoby;
- przeciwdziałania bezpośredniemu zamachowi na ochraniane przez funkcjonariusza obszary, obiekty lub urządzenia;
- przeciwdziałania niszczeniu mienia;
- zapewnienia bezpieczeństwa konwoju lub doprowadzenia;
- zatrzymania osoby, udaremnienia jej ucieczki lub pościgu za tą osobą;
- pokonania czynnego oporu²³.

Należy w tym miejscu zaznaczyć, że środków przymusu bezpośredniego, w tym paralizatora elektrycznego, można użyć dopiero po uprzednim bezskutecznym wezwaniu osoby do zachowania się zgodnego z prawem oraz po uprzedzeniu jej o zamiarze użycia tych środków. Oczywiście, w przypadku bezpośredniego zagrożenia życia lub w przypadku, gdy zwłoka groziłaby niebezpieczeństwem dla dobra chronionego prawem, użyć tych środków można natychmiastowo i bez ostrzeżenia.

Zgodnie z wytycznymi, przedmiotów przeznaczonych do obezwładniania osób za pomocą energii elektrycznej używa się w celu krótkotrwałego obezwładnienia osoby lub wykorzystuje się w celu krótkotrwałego obezwładnienia zwierzęcia, jeżeli użycie innych środków przymusu bezpośredniego jest niemożliwe albo może okazać się nieskuteczne.

Przedmiotów przeznaczonych do obezwładniania osób za pomocą energii elektrycznej nie używa się wobec osób, w stosunku do których użyto:

- kajdanek,
- pasa obezwładniającego.

W tym miejscu zasadnym jest dodać, że używając przedmiotów przeznaczonych do obezwładniania osób za pomocą energii elektrycznej, nie celuje się w głowę. Na rysunkach poniżej zaznaczono miejsca, które producent jednego z paralizatorów uznaje za dopuszczalne.

²³ J. Sowiński, *Material dydaktyczny*, Instytut Nauk o Bezpieczeństwie Pracownia Taktyki i Techniki Interwencji, Sprzęt specjalny stanowiący wyposażenie Służby Więziennej, WSKIP, Warszawa 2020, s. 59.

Preferowane strefy celowania (PRZÓD). Dolny tors (ciemniejsza strefa pod klatką piersiową)

- Bardziej skuteczny niż uderzenie w klatkę piersiową z uwagi na większe grupy mięśni.
- Zwiększa margines bezpieczeństwa tzw. *dart-to-heart*.
- Obniżając punkt celowania do dolnej części tułowia z przodu o około 10 cm, potencjał obezwładnienia mięśni rdzenia w neutronach jest często zwiększany przez dzielenie linii pasa ciała i celowanie w większe grupy mięśni. Dążenie do dolnej części tułowia zmniejsza również ryzyko trafienia w niektóre wrażliwe obszary ciała, ale może być przyczyną trafienia w miejsca intymne.

Rysunek 1. Miejsca na przodzie ciała, które producent urządzenia Taser X2 uznaje za dopuszczalne

Źródło: Materiał dydaktyczny Służby Więziennej, M. Kryń, T. Nawrocki, M. Józwicki, T. Pantkowski, COSSW KULE 2020, s. 40.

Preferowane strefy celowania (TYŁ). Poniżej szyi (ciemniejsza strefa)

- Największe partie mięśniowe.
- Unikanie celowania w twarz i szyję.
- Zmniejszenie ryzyka trafienia w strefy intymne.
- Plecy są najbardziej preferowanym obszarem docelowym, jeśli jest to praktycznie niemożliwe, ponieważ zawierają większe grupy mięśni i zmniejszają ryzyko trafienia we wrażliwe obszary ciała.
- Zakazane jest celowanie w linię kręgosłupa – jest to zakaz bezwzględny.

Rysunek 2. Miejsca na tylnej części ciała, które producent urządzenia Taser X2 uznaje za dopuszczalne.

Źródło: Materiał dydaktyczny Służby Więziennej²⁴.

²⁴ M. Kryń, T. Nawrocki, M. Józwicki, T. Pantkowski, COSSW KULE 2020, Materiał dydaktyczny Służby Więziennej, s. 39.

W praktyce stosowania omawianego środka przymusu bezpośredniego niezwykle istotne jest odpowiednie przeszkolenie jego użytkowników. Szkolenie praktyczne prowadzi osoba uprawniona przez producenta urządzeń (istnieją różne wymagania dotyczące instruktorów w zależności od producenta). Podczas takiego szkolenia potencjalni użytkownicy zapoznają się z budową urządzenia, oprogramowaniem, zasadami i metodami jego użycia oraz z możliwymi skutkami ubocznymi jego stosowania.

Oczywiście funkcjonariusze Służby Więziennej (potencjalni użytkownicy) są również szkoleni w zakresie prawno-teoretycznych aspektów stosowania tego urządzenia. Na takich szkoleniach poznają m.in.:

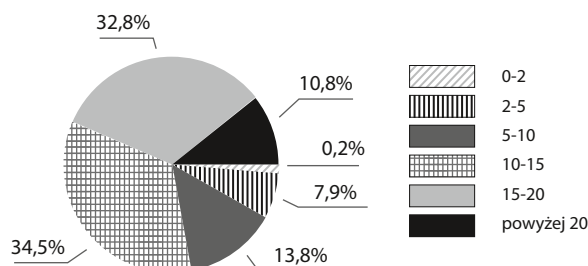
1. Procedury dotyczące postępowania przed użyciem lub wykorzystaniem urządzenia;
2. Procedury dotyczące postępowania w trakcie użycia lub wykorzystania urządzenia;
3. Procedury dotyczące postępowania po użyciu lub wykorzystaniu urządzenia.

Poruszając zagadnienie wykorzystania przez funkcjonariuszy Służby Więziennej urządzeń przeznaczonych do obezwładniania osób za pomocą energii elektrycznej, należy zwrócić uwagę na fakt, że urządzenia te są środkiem alternatywnym do broni palnej, a stosuje się je jedynie w sytuacjach wyjątkowych i wskazanych w regulacjach prawnych. Zgodnie ze statystykami w historii Służby Więziennej do dnia wydania niniejszej publikacji paralizator TASER X2 użyty był jedynie jeden raz tj. 27 marca 2023 roku przez funkcjonariuszy GISW Koszalin wobec osadzonego w Zakładzie Karnym w Czarnem.

Osadzony, wobec którego zostało zastosowane urządzenie, to osoba o silnej posturze ciała ok. 120 kg, która przyłożyła ostre narzędzie w okolicę własnej szyi, grożąc, iż jeżeli ktokolwiek z funkcjonariuszy do niego podejdzie, to dokona samobójstwa. Użycie dotychczasowych środków przymusu bezpośredniego mogło by doprowadzić do konsekwencji, iż groźba popełnienia samobójstwa zostanie skutecznie zrealizowana. Użycie tzw. paralizatora względem osadzonego pozwoliło na bezpieczne zakończenie interwencji, dzięki zastosowaniu natychmiastowego paraliżu mięśni, jakie powoduje zastosowanie urządzenia.

Wyniki badań własnych – badania ilościowe przeprowadzone wśród funkcjonariuszy Służby Więziennej

W dniach 24–29 maja 2023 roku, chcąc poznać opinię funkcjonariuszy SW dotyczącą urządzeń do obezwładniania za pomocą energii elektrycznej, przeprowadzono badanie, wykorzystując formularz ankiety jako narzędzie badawcze, którym objętych zostało 232 funkcjonariuszy. Staż służby respondentów rozkładał się następująco:

Liczba lat służby w SW – 202 odpowiedzi

Wykres 1. Procentowy rozkład okresu służby respondentów

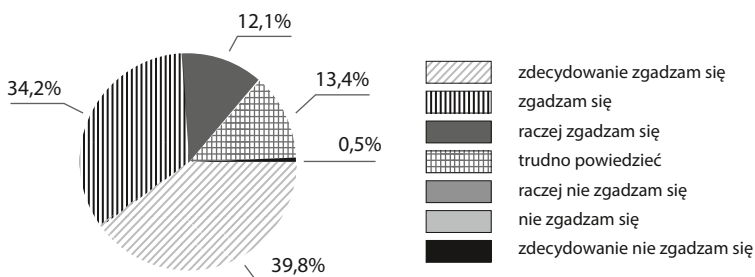
Źródło: opracowanie własne.

Wśród respondentów byli funkcjonariusze zajmujący różne stanowiska służbowe, tj.: dyrektorzy jednostek organizacyjnych oraz zastępcy, specjaliści CZSW oraz OISW (10 respondentów), kierownicy działu ochrony oraz zastępcy (49 respondentów), kierownicy spoza działu ochrony oraz zastępcy (17 respondentów), wykładowcy i instruktorzy Szkoły Wyższej Wymiaru Sprawiedliwości oraz ośrodków szkolenia Służby Więziennej (18 respondentów), dowódcy oraz operatorzy GISW (45 respondentów), osoby obejmujące stanowiska w dziale ochrony (81 respondentów), osoby obejmujące stanowiska z poza działu ochrony (12 respondentów).

Badanych funkcjonariuszy Służby Więziennej poproszono o odpowiedzi na 8 pytań dotyczących zasadności stosowania tzw. paralizatora w służbie, z czego 7 pytań miało charakter zamknięty, a jedno pytanie było pytaniem otwartym.

Na początku ankiety badani funkcjonariusze odnosili się do kwestii, czy tzw. paralizator elektryczny to bezpieczny środek przymusu bezpośredniego. Rozkład odpowiedzi wskazano na wykresie poniżej.

Na pytanie pierwsze prawie 40% respondentów odpowiedziało, że zdecydowanie się zgadza, że tzw. paralizator to bezpieczny środek przymusu bezpośredniego, ponad 34% się zgadza, a 12,1%, że „raczej się zgadza”. Rozkład odpowiedzi wskazano poniżej.

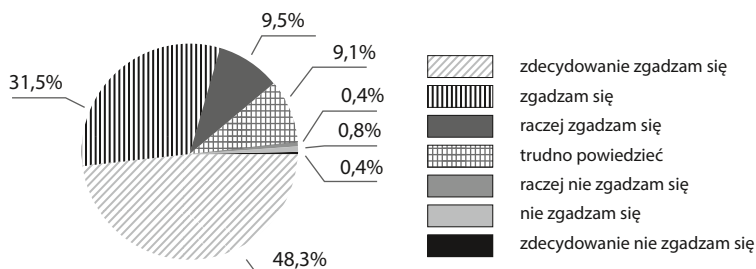

Czy uważasz, że paralizator elektryczny Taser X2, który jest na wyposażeniu SW, to bezpieczny środek przymusu bezpośredniego? – 231 odpowiedzi

Wykres 2. Procentowy rozkład odpowiedzi na pytanie, czy tzw. paralizator elektryczny to bezpieczny środek przymusu bezpośredniego

Źródło: opracowanie własne.

W pytaniu drugim badani wypowiedzieli się na temat skuteczności paralizatorów elektrycznych. Należy w tym miejscu zwrócić uwagę na fakt, że ponad 48% uznało, że zdecydowanie jest to skuteczny środek przymusu bezpośredniego (dokładne wyniki wskazano na wykresie zamieszczonym poniżej).

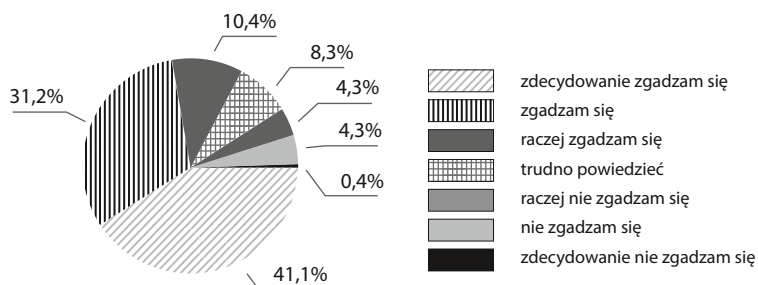
Czy uważasz, że paralizator elektryczny Taser X2, który jest na wyposażeniu SW, to skuteczny środek przymusu bezpośredniego? – 232 odpowiedzi

Wykres 3. Procentowy rozkład odpowiedzi na pytanie, czy tzw. paralizator elektryczny to skuteczny środek przymusu bezpośredniego

Źródło: opracowanie własne.

W związku z tym, iż obecnie urządzenie do obezwładniania za pomocą energii elektrycznej TASER X2 jest wyłącznie na wyposażeniu funkcjonariuszy grup interwencyjnych, w trzecim pytaniu poproszono ankietowanych o odpowiedź, czy uważają, że inni funkcjonariusze działu ochrony wykonujący zadania w bezpośrednim kontakcie z osadzonymi również powinni być wyposażeni w ten środek przymusu bezpośredniego.

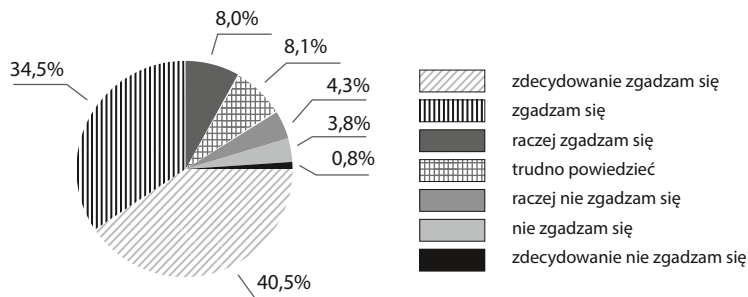
Wśród ankietowanych, ponad 80% zgodziło się z tym, aby Taser X2 był dostępny również dla innych funkcjonariuszy (suma odpowiedzi: „zdecydowanie zgadzam się”, „zgadzam się”, „raczej zgadzam się”). Dokładny rozkład wyników wskazano na wykresie zamieszczonym poniżej.

Obecnie paralizator Taser X2 jest wyłącznie na wyposażeniu GISW. Czy uważasz, że inni funkcjonariusze działu ochrony powinni być wyposażeni w ten środek przymusu bezpośredniego
– 231 odpowiedzi

Wykres 4. Procentowy rozkład odpowiedzi na pytanie, czy tzw. paralizator elektryczny powinien być dostępny dla innych funkcjonariuszy niż GISW
Źródło: opracowanie własne.

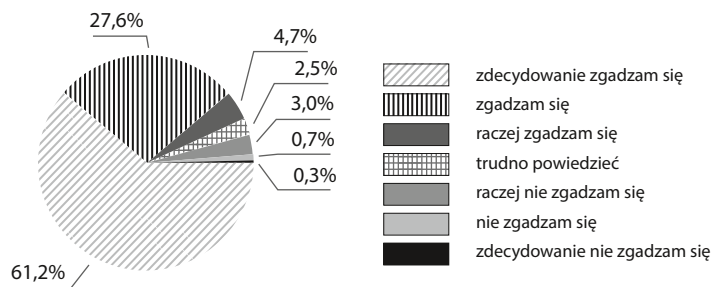
W pytaniach numery od 4 do 7 zapytano respondentów o opinię na temat potrzeby wyposażania funkcjonariuszy SW w urządzenie do obezwładniania za pomocą energii elektrycznej. Poniżej przedstawiono procentowe rozkłady odpowiedzi.

Czy Twoim zdaniem na okoliczność konwojowania osadzonych istnieje potrzeba wyposażenia funkcjonariuszy SW w środek przymusu bezpośredniego w postaci tzw. Paralizatora?
– 232 odpowiedzi

Wykres 5. Procentowy rozkład odpowiedzi na pytanie nr 4: Czy funkcjonariusze powinni być wyposażani w tzw. paralizator na okoliczność konwojowania?

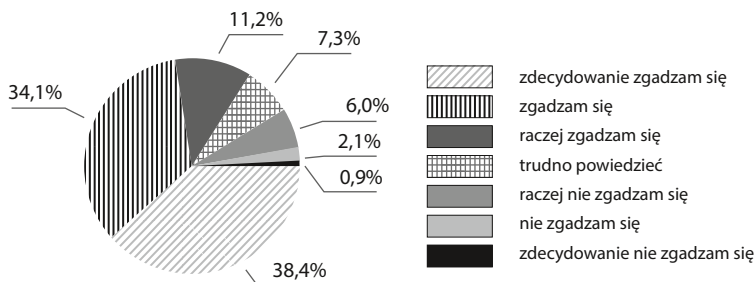
Źródło: opracowanie własne.

Czy Twoim zdaniem na okoliczność przeprowadzenia interwencji wobec agresywnych osadzonych istnieje potrzeba wyposażenia funkcjonariuszy SW w środek przymusu bezpośredniego w postaci tzw. Paralizatora? – 232 odpowiedzi

Wykres 6. Procentowy rozkład odpowiedzi na pytanie nr 5: Czy funkcjonariusze powinni być wyposażani w tzw. paralizator na okoliczność interwencji?

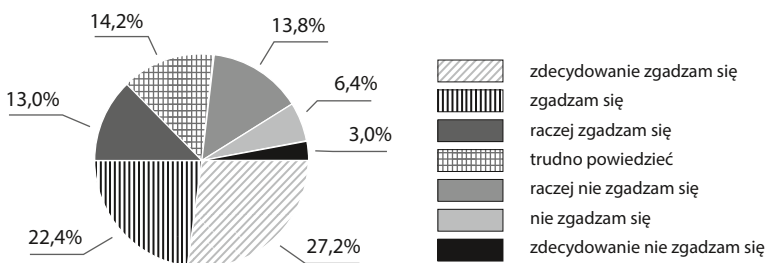
Źródło: opracowanie własne.

Czy Twoim zdaniem na okoliczność pościgu istnieje potrzeba wyposażenia funkcjonariuszy SW w środek przymusu bezpośredniego w postaci tzw. Paralizatora? – 232 odpowiedzi

Wykres 7. Procentowy rozkład odpowiedzi na pytanie nr 6: Czy funkcjonariusze powinni być wyposażeni w tzw. paralizator na okoliczność pościgu?

Źródło: opracowanie własne.

Czy Twoim zdaniem na okoliczność doprowadzenia osadzonych istnieje potrzeba wyposażenia funkcjonariuszy SW w środek przymusu bezpośredniego w postaci tzw. Paralizatora? – 232 odpowiedzi

Wykres 8. Procentowy rozkład odpowiedzi na pytanie nr 7: Czy funkcjonariusze powinni być wyposażeni w tzw. paralizator na okoliczność doprowadzania?

Źródło: opracowanie własne.

W pytaniu otwartym poproszono respondentów o odpowiedź, czy dostrzegają jakiegokolwiek zagrożenia związane z wprowadzeniem tzw. paralizatora jako środka przymusu bezpośredniego do Służby, a jeżeli dostrzegają to jakie. Najczęściej jednak uzyskiwano odpowiedź, że respondent nie dostrzega zagrożeń związanych z użyciem tzw. paralizatora względem osadzonych (58% ankietowanych). Wśród wskazywanych konkretnych

zagrożeń najczęściej pojawiała się odpowiedź, że zagrożeniem jest niedostateczna wiedza z zakresu używania paralizatora i brak odpowiednich szkoleń (6% ankietowanych). Innym wskazywanym częstym zagrożeniem były następstwa po użyciu paralizatora, jak „niekontrolowany upadek o elementy wyposażenia celi mieszkalnej” (5% ankietowanych) i „śmierć po użyciu paralizatora wobec osadzonych, którzy mają zdrowotne problemy sercowe” (1,3% ankietowanych). Część respondentów zwróciła uwagę także na następstwa prawne użycia tego środka jak zażalenia i skargi osadzonych, wobec których został zastosowany śpb w postaci tzw. paralizatora (3,5% ankietowanych).

Zakończenie

Podsumowując dotychczasową analizę, należy zauważyć, że zdecydowana większość funkcjonariuszy SW popiera wprowadzenie do służby urządzeń służących do obezwładniania za pomocą energii elektrycznej i uznaje je jako środki bezpieczne i skuteczne. Największą zasadność dostrzegają na okoliczność interwencji i sytuacji konwojowania osadzonych, zaś najmniejszą na okoliczność doprowadzania.

Kończąc podjęte rozważania warto dodać, że od 2020 roku, po kilkuletniej przerwie, funkcjonariusze Służby Więziennej w Polsce znów mają możliwość stosowania paralizatorów wobec osadzonych, których zachowanie wymaga użycia środka przymusu bezpośredniego. Należy jednak pamiętać, że środek ten jest wykorzystywany tylko w sytuacjach wyjątkowych, a zastosowanie go wymaga uprzedniego dokładnego przeszkolenia użytkownika oraz przeprowadzenia szeregu procedur przed bezpośrednim użyciem. Jak jednak wskazują statystyki użycia tych urządzeń przez funkcjonariuszy innych służb, urządzenie podczas interwencji jest bardzo skuteczne oraz jednocześnie bezpieczne dla interweniujących oraz samych sprawców zdarzeń.

W związku z powyższym należałoby rozważyć, czy użytkownikami urządzeń w Służbie Więziennej powinni być tylko funkcjonariusze GISW, czy też również pozostali funkcjonariusze działu ochrony, którzy mają bezpośredni kontakt z agresywnymi osadzonymi.

Niniejsza praca stanowi jedynie zarys szerszej problematyki, jednak wnioski z niej płynące mogą być dobrym wstępem do dalszych, pogłębionych badań.

Bibliografia

Publikacje:

- Staśkiewicz U. , Kostyra G., *Szkolenia funkcjonariuszy Służby Więziennej- wnioski z badań ilościowych*, [w:] T. Kośmider (red.), *Szkolenie funkcjonariuszy Służby Więziennej w zakresie użycia środków przymusu bezpośredniego. Wprowadzenie do problematyki*, WSKIP, Warszawa 2020.
- Kołtun L., *Przygotowanie Grup Interwencyjnych Służby Więziennej do wsparcia systemu bezpieczeństwa narodowego* [w:] M. Ilnicki, J. Kufel (red.), *Edukacja dla bezpieczeństwa. Strategia Bezpieczeństwa Narodowego – realizacja podstawowych celów*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Bezpieczeństwa, Poznań 2015.
- Nowacki R., *Kompetencje Służby Więziennej w zakresie użycia środków przymusu bezpośredniego* [w:] T. Kośmider (red.), *Środki przymusu bezpośredniego. Zakres i sposoby użycia na przykładzie wybranych podmiotów bezpieczeństwa*, IWS Warszawa 2020.
- Sowiński J., *Materiał dydaktyczny*, Instytut Nauk o Bezpieczeństwie Pracownia Taktyki i Techniki Interwencji, Sprzęt specjalny stanowiący wyposażenie Służby Więziennej, WSKIP, Warszawa 2020.
- Kryń M., Nawrocki T., Józwicki M., Pantkowski T., *Materiał dydaktyczny Służby Więziennej*, COSSW KULE 2020.

Akty prawne:

- Ustawa z dnia 24 maja 2013 r. o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej, Dz.U. 2013 poz. 628.
- Ustawa z dnia 21 maja 1999 r. o broni i amunicji, Dz.U. 1999 nr 53 poz. 549.
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny, Dz.U. 1997 nr 88 poz. 553.
- Ustawa z dnia 26 maja 1982 r. Prawo o adwokaturze, Dz.U. 1982 nr 16 poz. 124.
- Ustawa Kodeks Karny Wykonawczy.
- Ustawa z dnia 31 marca 2020 r. o zmianie ustawy o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych oraz niektórych innych ustaw.
- Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 3 czerwca 2013 r. w sprawie celi zabezpieczającej i izby izolacyjnej, Dz.U. 2013 poz. 638.
- Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 3 czerwca 2013 r. w sprawie pokoju izolacyjnego, Dz.U. 2013 poz. 641.
- Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 16 listopada 2010 r. w sprawie uzbrojenia Służby Więziennej oraz rodzajów broni i środków ochrony stosowanych przez

jej funkcjonariuszy w czasie pełnienia obowiązków służbowych (Dz.U. 2010 nr 233 poz. 1532 z późn. zm.).

Obwieszczenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 27 lipca 2021 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości w sprawie uzbrojenia Służby Więziennej oraz rodzajów broni i środków ochrony stosowanych przez jej funkcjonariuszy w czasie pełnienia obowiązków służbowych, Dz.U. 2021 poz. 1450.

Zarządzenie nr 14 z 3 sierpnia 2010 roku Dyrektora Generalnego SW w sprawie zasad organizacji i zakresu działania etatowych Grup Interwencyjnych Służby Więziennej.

Zarządzenie nr 3 z dnia 11 stycznia 2011 roku Dyrektora Generalnego SW w sprawie zasad organizacji i zakresu działania etatowych Grup Interwencyjnych Służby Więziennej.

Zarządzenie nr 3 z dnia 11 stycznia 2011 roku Dyrektora Generalnego SW w sprawie zasad organizacji i zakresu działania etatowych Grup Interwencyjnych Służby Więziennej.

Zarządzenie nr 58/20 Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z dnia 11 sierpnia 2020 r. w sprawie Grup Interwencyjnych Służby Więziennej.